

Våben fra himlen. To mindesten for våbenmodtagelser på Mols.

Vilfred Friborg Hansen

Der findes på Mols, i området hhv. ved Agri Baunehøj og Ørnbjerg Mølle, to mindesten for våbenmodtagelser under besættelsen. Det var modstandsgrupper fra området, der modtog våben, nedkastet i faldskærme, fra allierede fly. Våbnene skulle bruges af modstandsbevægelsen til sabotage mod tyskerne m. m., og hvis det blev aktuelt, til kamp mod tyskerne i krigens slutfase.

Den første mindesten finder vi ved Agri Baunehøj, i krydset Agri Baunehøjvej – Mols Bjergevej – Tyvelhøjvej. Den blev opsat 7. marts 2020, i 75-året for den sidste våbenmodtagelse ved Agri Baunehøj. Den anden står ved Ørnbjerg Mølle. Langesø blev benyttet som landkending for de allierede piloter. Derfor omtales nedkastningspladserne på Mols ofte som ”ved Langesø”.

7. marts 2020, i 75-året for en af våbenmodtagelserne på Mols, blev der rejst en mindesten ved Agri Baunehøj. Ved den lejlighed holdt Pie Frandsens (f. Baastrup Thomsen) datter Lise Baastrup tale og foretog afsløringen af stenen. Her Lise Baastrup og mindestenen efter afsløringen. Foto Adresseavisen v. Lars Normann Thomsen.

Modtagelsen af våben ved Langesø 10. august 1943. Forberedelsen

Den dramatiske historie bag de to mindsten og baggrunden for den er fortalt i ”Folk og Liv omkring Kalø Vig”, bind 3, 2021, s. 51-56. Historien om de første to våbenmodtagelser på Mols, 10. og 17. august 1943 (omtalt på stenen ved Ørnbjerg Mølle), lyder således:

”Vi er under besættelsen. Det er den 10. august 1943 om aftenen.

Den aften mødes ti unge mennesker ved en lysning i skoven lidt sydøst for Langesø ved Feldballe. Undervejs dertil har nogle af dem været inde hos forstander Herskind på Rønde Kursus for – med en til lejligheden opfundet forklaring - at hente forstanderens jumbe med forspand. Og så medbringer de i øvrigt bl. a. en radiosender og fire lygter.

Tidligere på aftenen har de hver for sig derhjemme hørt kodeordene ”Lyt igen kl. 21.15” i den engelske radio. Det betød, at de skulle afsted. Nu slår de sig ned ved den aftalte plads – undtagen en ung mand og en ung kvinde, der går ude på den nærliggende skovvej og spiller nyforelsket kærestepar på måneskinstur, men i virkeligheden holder vagt og er klar til at advare de andre, hvis tyskere eller andre uønskede skulle dukke op.

Alle lytter med spænding efter lyden fra det engelske bombefly, som på et tidspunkt mellem kl. 23 og 03 om natten skal dukke op og kaste et antal containere med våben og sprængstoffer ned til brug i den gryende danske modstandskamp.

For at modstandskampen for alvor kan komme i gang med sabotageaktioner er det nødvendigt at være velforsynet med våben og sprængstoffer. Desuden begynder man at ane det tyske nederlag i horisonten, og hvis tyskerne ikke vil overgive sig frivilligt, eller befrielsen på andre måder udvikler sig krigerisk, er det også bydende nødvendigt, at modstandsfolkene er godt bevæbnede.

Modtagelsen

Efter godt to timers venten høres endelig lyden af et fly i det fjerne. Nu begynder radiomanden at morse det aftalte bogstav ”F” op mod flyet, og fire mand med hver deres lygte stiller sig på den åbne plads med tre hvide lygter med 100 meters mellemrum, mens en med en rød lygte stiller sig lidt til siden i den ene ende. Lygterne peger op mod flyet. De angiver nedkastningspladsen og vindretningen til pilot og besætning deroppe.

Nu høres flyet ganske lavt. Det svarer med det andet aftalte bogstav ”B” til radiosenderen på jorden, så alle er klar over, at det er det rigtige fly, og at alt er i orden. Snart er det lige over hovedet på folkene, en øredøvende larm, og så svæver der seks containere og et par pakker ned i hver sin faldskærm.

Den ledende i arbejdet er faldskærmsagenten Ole Geisler, med dæknævnet Aksel Nielsen, populært kaldt ”Lange Aksel”. Han har taget tre erfarne folk med sig fra Aarhus. Desuden er Jens Stenz og Niels Fiil fra Hvidstengruppen med. De har prøvet det før. De var med til at modtage nogen af de første våben, der blev kastet ned over Danmark 12. marts 1943. Nedkastningerne på det tidspunkt havde fokus på at nedkaste faldskærmsagenter, der kunne

Gudrun Fiil og faldskærmsagent Ole Geisler ("Lange Aksel") foran Hvidsten kro 1943. Frihedsmuseet.

sætte en organiseret modtagelse af våben i gang i Danmark. Ole Geisler var selv sammen med tre andre agenter kastet ned ved Holte på Sjælland en måned tidligere. Hvidstengruppen modtog i alt otte agenter i foråret og sommeren 1943.

Hvidstengruppen har måttet opgive sine modtagepladser på Trinderup Hede og ved Allestrupgaard med kodeordet "Mustard Point", på grund af nærgående tysk interesse. I stedet er pladsen ved Langesø valgt. De to er kommet cyklende fra Hvidsten hertil, en tur på 60 km i halvmørke og på dårlige veje. Heldigvis havde englænderne været så venlige at kaste nogle af de eftertragtede cykeldæk ned i en tidligere sending for at lette den lange cykeltur.

Ud over dem er der fire fra den nydannede modstandsgruppe i Hornslet: Svend Baastrup Thomsen, hans søster Pie, Orla Andersen og Marius Hou. Svend Baastrup Thomsen er læge ved Kommunehospitalet i Aarhus, hvor Ole Geisler har fået kontakt til ham. Han stammer fra Hornslet, hvor hans far er læge ved det lokale sygehus, så gennem ham er kontakten til folkene i Hornslet etableret.

"Godset" skjules

Alt ser ud til at være gået godt. "Kæresteparret" slutter sig nu til de andre. En enorm lettelse griber de unge.

Men der er ikke tid til at juble. Nu gælder det om at få samling på det nedkastede og få det transporteret til det sommerhus ved Handrup, som de har aftalt at skjule "godset" i.

Det bliver tungt arbejde. Det viser sig, at langt fra alt fra modtagelsen kan være på jumben fra Rønde, så meget må læsses på cykler og cycles de otte km til Handrup, med tunge sække over skulderen og over cykelstyret. Vel at mærke uden at blive antastet af tyskere, der ellers opholder sig tæt på stedet, både på Femmøller Badehotel og i Fuglsølejren.

En behagelig overraskelse venter de hårdt arbejdende folk. Blandt "godset" viser sig at være to flasker whisky. Englænderne har et godt øje for, hvad der kan holde modtageholdenes gejst og moral oppe.

Den ene kvinde i gruppen er Pie Frandsen, f. Baastrup Thomsen. Sommerhuset, hvor containerne skal skjules på garageloftet, er hendes og Svends forældres. Faderen, læge Holger Thomsen på Hornslet Sygehus, deltager også i modstandsarbejde, og det samme gør broderen Bjørn.

Pie har senere beskrevet de følelser, der greb gruppen, da flyet kom til syne og droppede sin last: "Ingen uden den, der har prøvet det, kan vist rigtigt forstå, hvor mærkeligt det var at se

den mørke skygge komme glidende, og at man, i det øjeblik da "Aksel" (Ole Geisler) kaldte maskinen i sin

Dette er et af de ganske få autentiske billeder af en våbenedkastning. Det er taget på Heden ved Grenaa, lige da faldskærmene med containerne er ved at folde sig ud. Det var naturligvis fuldstændig utilladeligt at fotografere under nedkastningerne. Derfor er de fleste billeder af våbenedkastninger rekonstruktioner fra efter krigen. En enkelt af Grenaa-gruppen, Carlo Andreassen, kunne dog ikke modstå fristelsen. En anden fra gruppen, Jens Wulff, lånte mig fotoet i 1985. Det er siden gengivet flere steder.

walkie-talkie, da følte man sig i kontakt med de allierede. Den underlige angstfølelse, man havde, da man stod nogle få alene dernede i mørket, forsvandt. Man blev grebet af en vidunderlig følelse af at "gøre noget". Hjælpeløsheden blæste bort; vi kæmpede med for at få frihed og fred tilbage. Sådanne øjeblikke løftede det hele op i et plan, man havde drømt om¹.

England

Våbenedkastningerne organiseredes i England af SOE, "Special Operations Execution". I 1943 anså de tiden moden til at forsyne den gryende danske modstandsbevægelse med våben og sprængstoffer, så sabotagevirksomheden kunne komme op i omdrejninger. Indtil sommeren 1944 havde de dog mest fokus på den franske modstandsbevægelse forud for

¹ Ovesen 1985, s. 14 – 15. Ole Geisler havde en S-phone med, en slags walkie-talkie, med forbindelse direkte til flyet.

invasjonen i Normandiet. Derfor kom der først for alvor gang i nedkastningerne i Danmark i efteråret 1944 – naturligvis også som en konsekvens af den almindelige udvikling i krigen. Det tyske nederlag var nu kun et spørgsmål om hvornår.

I sendingerne var der indtil foråret 1945 lagt mest vægt på våben og sprængstoffer til sabotage. I de sidste krigsmåneder blev vægten lagt på våben til ”ventegrupperne”, de modstandsfolk, der skulle være parat til bevogtningsopgaver, i værste fald kamp, når befrielsen kom.

Sendingerne kom typisk i cylinderformede 170 cm lange containere med håndtag, så fire mand kunne bære dem. En fyldt container vejede mellem godt 100 kg og knap 200 kg. Sidst i krigen udvikledes en mindre containertype, der var lettere at skille og tømme på stedet, hvorefter det var lettere at få indholdet transporteret væk.

En sending bestod typisk af 12 containere, evt. nedkastet med seks på én plads og seks på en anden. Senere i krigen, efterhånden som erfaringen blev større, ofte 24 containere, der også ofte deltes mellem to pladser. Samlet set har modstandsbevægelsen alene i de fire måneder i 1945 modtaget omkring 12.000 geværer, 2.000 maskinpistoler og godt 30.000 kg plastisk sprængstof.

De pladser, der skulle modtage det nedkastede materiel, skulle udfylde nogle væsentlige kriterier. Ideelt 600 x 800 m, gerne rektangulær, fast jordbund, fladt terræn, ingen høje bevoksninger. I nærheden skulle være karakteristiske kendemærker som bygninger, f. eks. en kirke, et vejkryds, jernbaner, åer eller søer – sådan som det var ved Langesø, der udgjorde et glimrende kendemærke for flybesætningerne.

Vigtigt var det naturligvis også, at der ikke var tyske forlægninger i umiddelbar nærhed, helst mindst 4 – 5 km væk, og at der var flere muligheder for modtageholdene for at komme ubemærket til og fra, samt gode muligheder for at skjule det nedkastede.

Nedkastningerne foregik helst i efterårs- og vintermånederne, hvor de tyske natjagere ikke havde alt for gode muligheder for at spotte de tunge engelske bombefly. Til gengæld var man afhængig af relativt roligt vejr og måneskin, så flyenes piloter havde mulighed for at finde frem til nedkastningspladsen. Overordnet navigerede man efter en stationær såkaldt eureka-station, der sendte radiosignaler til flyet. En sådan blev oprettet ved Herning, og den benyttedes derefter normalt af fly på vej til Djursland.

En typisk flybesætning bestod af 1. og 2. pilot, navigatør, radiomand, skytte, bombemand / nedkaster og mekaniker. Syv mand i alt. De påtog sig en risikabel opgave – 69 flyvere omkom i forbindelse med nedkastninger over Danmark. Flyene var oftest engelske, ellers amerikanske, med engelske /amerikanske besætninger, men andre nationaliteter var ikke usædvanlig, f. eks. polske besætninger, som det var tilfældet i det Halifax-fly, der kastede containerne ned ved Langesø natten mellem 10. og 11. august. Der var en polsk eksil-regering i London, og mange eksil-polakker gik i engelsk krigstjeneste.

Der anvendtes især tre flytyper ved nedkastningerne, alle fire-motorers bombefly: Halifax, Short Stirling og Avro Lancaster. Især Short Stirling-flyene, der var lidt forældede som

bombefly, anvendtes ved våbenedkastninger, men også Halifax var meget anvendt, fx ved begge nedkastninger på Mols i 1943. Åbenbart mest Halifax i 1943, Stirling i 1944-45. Amerikanske fly kom for alvor med fra efteråret 1944. Det var oftest B-24 bombefly, udstyret med et avanceret radarsystem, så de stort set kunne flyve i al slags vejr.

Indflyvningen til Danmark foregik i meget lav højde for at undgå de tyske radarer. Når man nærmede sig målet, samt efter nedkastningen, foretoges forskellige skarpe drejninger for at undgå, at tyskerne kunne regne sig frem til pladsen, hvis de opdagede flyet. Ved nedkastningen skulle flyhøjden helst være 200 – 300 m, lavt nok til at faldskærmene ikke drev for vinden, og højt nok til at de kunne nå at folde sig ud.

Mindsten over våbenmodtagelserne ved Langesø. Opsat 7. marts 2020 ved Ørnbjerg Mølle. Foto Jørgen Nyhuus.

Langesø – igen. Modtagelsen 17. aug. 1943

Kun en uge efter første nedkastning ved Langesø lyder kodeordet ”Lyt igen kl. 21.15” igen i den engelske radio, og gruppen samles igen på pladsen ved Langesø. Belært af erfaringen fra sidst ankommer Orla Andersen og Marius Hou nu med en hestevogn, de med en frisk forklaring har lånt af gdr. Øllgaard fra Thykjærgaard i Bale. Den skulle modsat Herskinds jumbe helst kunne rumme alt ”godset”, der igen skal fragtes til familien Baastrups sommerhus ved Handrup.

En mindre krise opstår, da det går op for folkene, at de har glemt den røde lygte. Ole Geisler er dog snarrådig, han skærer sig i tommelfingeren og væder et lommetørklæde med blodet, hvorefter lommetørklædet sættes over en af de almindelige klare lygter. Dermed er problemet løst. Episoden er brugt i filmen om Hvidstengruppen, men den fandt altså i virkeligheden sted ved Langesø og ikke ved Hvidsten. I øvrigt er der igen to fra Hvidstengruppen, der har taget den lange

cykeltur fra Hvidsten, denne gang er det igen Niels Fiil, men nu sammen med Jens Stenz` s bror Andreas.

Ole Geisler har igen forstærkning med fra Aarhus, denne gang dog kun to mand, den tredje nåede ikke frem. Det var muligvis ham, der skulle have haft den røde lygte med. De fire fra Hornslet er de samme som sidst.

Denne gang når den engelske maskine frem allerede kl. 23. Igen daler der seks containere med våben og sprængstoffer ned til de ventende.

Så går turen igen til sommerhuset, men denne gang kan alt ”godset” være på hestevognen. Oven i købet venter Pies og Svends ældre søster Ester og hendes mand med smørrebrød i sommerhuset.

Fra Langesø til Djævelskrogen. Grupperne optrævles.

Alt var gået godt ved de to våbenmodtagelser ved Langesø. Men bagefter kom komplikationerne. Tyskerne fik kendskab til to containere og en faldskærm fra nedkastningerne og var derefter begyndt at overvåge området ekstra nøje. Derfor blev det besluttet at opgive nedkastningspladsen ved Langesø.

Som erstatning udpegedes en plads ved Djævelskrogen i den nordlige del af Rosenholmskovene. Her modtog Hornslet-gruppen ni containere den 11. december 1943 kl. 23. Alt forløb planmæssigt.

Ole Geisler skulle også have deltaget i denne modtagelse, men han blev forhindret og sendte en stedfortræder, nemlig faldskærmsagenten Jens Jacob Jensen, som var blevet modtaget af Hvidstengruppen fra luften i maj samme år.

Samme stedfortræder blev sammen med to andre agenter anholdt tre dage efter ankomsten tilbage til Aarhus. Derefter begyndte optrevlingen af Hornslet-gruppen. Ved en razzia i Hornslet arresteredes Orla Andersen, Herold Svarre og Aksel Sørensen. Alle tre blev henrettet i maj – juni 1944. De tre søskende Pie, Svend og Bjørn Baastrup blev også arresteret og fængslet og endte i tugthuset Dreibergen i Bützow i Tyskland. De overlevede alle.

Arrestationerne bredte sig som ringe i vandet og førte også til, at Hvidsten-gruppen blev arresteret den 11. marts 1944. Otte af dens medlemmer blev henrettet 30. juni 1944, heriblandt Niels Fiil.

Grupperne bag våbenmodtagelserne i august 1943 fik altså en tragisk skæbne. Men våbenmodtagelserne på Djursland fortsatte med nye grupper, bl. a. på Mols. Historien om dem lyder således:

Nye grupper på Mols efteråret 1944: Ebeltoft, Tirstrup og Grønfeld

Ritmester ved Jyske Dragonregiment i Randers, Helge Fabricius, Skramsø Mølle, blev som resten af det danske forsvar afvæbnet den 29. august 1943. I begyndelsen af 1944 blev hans ejendom Skramsø Mølle i tilgift beslaglagt af tyskerne til anlæg af Tirstrup flyveplads. Allerede på dette tidspunkt havde Fabricius kontakt til den del af modstandsbevægelsen, der bestod af tidligere officerer.

Efter at være ”smidt ud” af Skramsø Mølle flyttede Fabricius til Lyngsbækgaard, hvor han fandt husly hos Rigitze Gyldenkrone og Tyge Skeel. Herfra fik Fabricius til opgave at opbygge en modstandsbevægelse på det sydlige Djursland.

Fabricius havde allerede kontakt til sin gamle bekendt, bestyrer Carl Oluf Basse på Søblink ved Øksenmølle, der fik til opgave at få oprettet en modstandsgruppe i Tirstrup-området. Basse klarede opgaven i løbet af sommeren.

I Grønfeld fik Fabricius kontakt til Emil Rasmussen, der fik opbygget en gruppe bestående af sine egne brødre Robert og Verner, samt den lokale brugsuddeler Søndergaard og købmand

Hillgaard. Verner Rasmussen var politibetjent og var gået under jorden efter politiets internering 19. september 1944.

Det gik derimod trægt med at skaffe kontakter i Ebeltoft-området, men der kom et gennembrud, da Fabricius i september 1944 ved et tilfælde kom i forbindelse med amtsstueassistent N. J. Larsen og toldassistent Ballisager. Med dem som "murbrækkere" voksede gruppen hurtigt, med Axel Koefoed samt brødrene Harry og Leo Nyhuus som nogen af de første.

Midt i oktober kunne Fabricius samle de tre grupper, hver for sig, til instruktion på den udvalgte nedkastningsplads lidt øst for Agri Baunehøj i Mols Bjerge. Kodeordet for pladsen var "Lucas".

"Hilsen til Lucas" 1. nov. 1944

Den første hilsen til Lucas lød allerede den 1. november 1944 om aftenen. Folk fra hver af de tre grupper samledes planmæssigt på pladsen i god tid til kl. 23.

Flyet kom også, fløj i lav højde over pladsen, men kastede ikke noget ned. Skuffelsen og frustrationen var stor. Folkene ledte efter nedkastet gods i nærområdet i flere timer, men der var intet. Vejret var diset, så flyets besætning havde ikke fundet stedet. De havde søgt forgæves i 18 minutter: "Unsuccessful... saw light, lights lost owing to low cloud", hed det i pilotens rapport efter tilbagevending til Tempsford flyveplads i England. Flyet skulle også have været omkring Prædikestolen i Rosenholm skov med 12 containere til Hornslet-gruppen, men det lykkedes heller ikke: "very low cloud and no lights were seen".

Igen "hilsen til Lucas". 26. nov. 1944

Den 26. november 1944 var der igen hilsen til Lucas. Folk fra de tre grupper mødtes igen planmæssigt før kl. 23, og denne gang kom flyet, som det skulle, og kastede 12 containere og en pakke med radioudstyr.

Efter den vellykkede operation cyklede folkene fra Ebeltoft og Tirstrup hjem, mens Fabricius og Grønfeld-gruppen, der boede tæt på, hjalp med at få godset skjult. En stor del af det blev med gårdejer Sigvard Thuesens hestevogn fragtet til hans gård i Agri, hvor det blev gemt på staldloftet. Andet blev gravet ned i en nærliggende grusgrav. Herfra fordeltes det i løbet af foråret 1945 til de forskellige modstandsgrupper.

Flyet, der havde kastet ned ved Agri Baunehøj den aften, var et Stirling-fly, der var lettet fra Tempsford-basen i England kl. 19.25. Det havde først været omkring Prædikestolen, hvor det kastede 12 containere ned til Hornslet-gruppen. Kl. 2.34 landede flyet velbeholdent igen i Tempsford.

Netop den 26. november og ind i natten til den 27. november blev der kastet usædvanlig meget ned over Danmark. Det har sikkert sammenhæng med gode vejrforhold. Alene i Østjylland blev der modtaget våben og sprængstoffer på 18 pladser, heraf seks på Djursland. November 1944 blev den måned, hvor mest gods blev nedkastet, i alt 845 containere og 41

pakker. Måneden med næstflest modtagelser blev marts 1945 med 713 containere og 45 pakker – blandt dem også en sending til gruppen på Mols, som vi skal høre om lidt. I alt blev der under krigen nedkastet 4862 containere og 383 pakker fra engelske fly og 1579 containere og 237 pakker fra amerikanske fly.

”Hilsen til Helmer”. Våbenmodtagelsen 6. – 7. marts 1945

Der kom gang i arbejdet igen, da politibetjent S. A. Høst fra Ebeltoft sluttede sig til en ny gruppe på Mols og i Ebeltoft-området. Han var lige som Verner Rasmussen i Grønfeld en af de politibetjente, der levede under jorden efter interneringen af politiet i september 1944. Han tog nu kontakt til gruppen i Grønfeld, sikkert gennem kollegaen der.

Der blev nu udpeget en ny plads, men meget tæt på den foregående, blot lidt sydøst for den. Pladsen fik navnet ”Helmer”. Den blev meldt klar lidt inde i 1945.

6. marts var der så ”Hilsen til Helmer”. Gruppen stillede som planlagt, og alt så ud til at forløbe som det skulle. Lige indtil en af faldskærmene ikke foldede sig ud, og containeren ramte en stor sten. Det gav et øredøvende brag, og gnisterne sprang højt op i luften. Flyet foretog en brat stigning – piloten kan have tolket gnisterne som tysk maskingeværild.

Faneborg ved afsløringen 7. marts 2020 af mindesten for nedkastningen ved Agri Baunehøj 7. marts 1945. Stenen blev opsat på initiativ af Museumsforeningen, i samarbejde med Nationalparken, Naturstyrelsen og Gert Svith A/S. Faneborg med repræsentanter fra Veteranerne, Hjemmeværnet, Våbenbrødreforeningen og Marineforeningen. Foto VFH.

Selvfølgelig frygtede folkene, at tyskerne i det nærliggende Femmøller Badehotel og Fuglsølejren havde hørt braget og måske set gnisterne. Det så dog ikke ud til at være tilfældet, og arbejdet med at få det nedkastede skaffet af vejen kom til at foregå helt efter planen.

Det nedkastende fly var denne gang et B-24 bombefly med amerikansk besætning.

En af gruppens depoter i Mols Bjerge blev opdaget af tyskerne, der stillede vagt ved det i håbet om, at nogen fra gruppen ville gå i fælden. Men folkene fra Grønfeld havde lugtet luntten og holdt sig på behørig afstand indtil befrielsen.

Ebeltoft-gruppen kom også til at modtage våben ad søvejen fra Sverige. Her foregik transporten i fiskekasser med en fiskekutter med det håbefulde navn "Freden". Den blev også benyttet til at transportere flyvere og modstandsfolk til Sverige, når det brændte på. Det var for risikabelt at losse og læsse i fiskerihavnen i Ebeltoft, så i stedet benyttedes en plads ved rølværkets silo på Øer.

Det bør nævnes, at der ved siden af modtagegruppen i Ebeltoft også blev dannet en sabotagegruppe med gartner Knud Jensen som leder".

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen på grundlag af samme forfatters artikel i "Folk og Liv omkring Kalø Vig" bind 3.